

ПАПСЬКА РАДА У СПРАВАХ СІМ'Ї

Pontificium Consilium pro Familia

ПОСІБНИК ДЛЯ СПОВІДНИКІВ

про деякі аспекти моральності подружнього життя

Ватикан

[неофіційна версія]
[для приватного користування]

ПАПСЬКА РАДА У СПРАВАХ СІМ'Ї

ПОСІБНИК ДЛЯ СПОВІДНИКІВ ЩОДО ДЕЯКИХ ТЕМ МОРАЛІ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПОДРУЖНЬОГО ЖИТТЯ

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Христос продовжує через свою Церкву місію, яку Він отримав від Отця. Він посилає дванадцятьох проповідувати Царство і закликати до покаяння та навернення, до *метаної* (пор. Мк 6, 12). Воскреслий Ісус передає їм свою власну владу примирення: «Прийміть Духа Святого; кому відпустите гріхи — відпустяться їм» (Ів 20, 22-23). Через вилиття Духа, здійснене Ним, Церква продовжує проповідь Євангелія, закликаючи до навернення та уділяючи таїнство відпущення гріхів, за допомогою якого розкаяний грішник отримує примирення з Богом і з Церквою та бачить, як перед ним відкривається шлях спасіння.

Це *Vademecum* (посібник) бере свій початок від особливої пастирської чуйності Святішого Отця, який доручив Папській раді у справах сім'ї підготувати цей допоміжний матеріал на допомогу сповідникам. Маючи досвід, набутий як священником, так і єпископом, він зміг переконатися у важливості надійних і чітких орієнтирів, на які служителі таїнства примирення могли б поспиратися в діалозі з душами. Рясне вчення Магістеріуму Церкви з питань шлюбу та сім'ї, особливо після Другого Ватиканського Собору, зробило особливо своєчасним створення хорошого синтезу щодо деяких моральних тем, пов'язаних із подружнім життям.

Якщо на доктринальному рівні Церква має чітке усвідомлення вимог щодо таїнства Покаяння, не можна заперечувати, що у втіленні цього вчення в пастирську практику утворилася певна пустка. Доктринальні дані, таким чином, є фундаментом, на якому базується це «*Vademecum*», і нашим завданням не є їхнє повторення, хоча в різних місцях вони згадуються.

Нам добре відоме все те багатство, яке запропонували християнській спільноті енцикліка *Humanae Vitae*, висвітлена згодом енциклікою *Veritatis Splendor*, а також Апостольські повчання *Familiaris Consortio* та *Reconciliatio et Paenitentia*. Ми також знаємо, як Катехизм Католицької Церкви надав ефективне та синтетичне резюме доктрини з цих питань.

«Пробуджувати в серці людини навернення та покаяння і пропонувати їй дар примирення є природною місією Церкви... місією, яка не вичерпується лише теоретичними твердженнями та пропозицією етичного ідеалу, не підкріпленою дієвою енергією, а прагне виразити себе в конкретних службових функціях задля практичного здійснення покаяння та примирення» (*Reconciliatio et Paenitentia*, 23).

Ми раді передати до рук священників цей документ, підготовлений за дорученням Святішого Отця та за компетентної співпраці професорів теології та

деяких пастирів. Ми дякуємо всім, хто зробив свій внесок, завдяки якому стала можливою реалізація цього документа. Наша вдячність набуває особливих масштабів щодо Конгрегації Доктрини Віри та Апостольської Пенітенціарії.

ВСТУП

1. Мета документа

Сім'я, яку Другий Ватиканський Вселенський Собор визначив як домашнє святилище Церкви та як «першу і життєву клітину суспільства» (1), є привілейованим об'єктом пастирської уваги Церкви. «В історичний момент, коли сім'я є об'єктом численних сил, що намагаються її зруйнувати або принаймні деформувати, Церква, усвідомлюючи, що благо суспільства і її власне благо глибоко пов'язані з благом сім'ї, відчуває ще більш живою та настійною свою місію проголошувати всім Божий задум щодо шлюбу та сім'ї» (2).

Протягом останніх років Церква через слово Святішого Отця та завдяки широкій духовній мобілізації пастирів і мирян посилила свою турботу, щоб допомогти всьому віруючому народу з вдячністю та повнотою віри розглядати дари, які Бог уділяє чоловікові та жінці, поєднаним у таїнстві Подружжя. Це робиться для того, щоб вони могли пройти справжній шлях святості та дати істинне євангельське свідчення в конкретних ситуаціях свого життя.

На шляху до подружньої та сімейної святості фундаментальну роль відіграють таїнства Євхаристії та Покаяння. Перше зміцнює єдність із Христом, джерелом благодаті та життя, а друге — відновлює (якщо вона була зруйнована) або примножує та вдосконалює подружню та сімейну єдність, якій загрожує або яку розриває гріх.

Для того, щоб допомогти подружжю пізнати шлях їхньої святості та виконати свою місію, фундаментальне значення має формування їхньої совісті та виконання волі Божої в специфічній сфері шлюбного життя — тобто в їхньому житті у подружній єдності та служінні життю. Світло Євангелія та благодать таїнства є незамінним поєднанням для піднесення та повноти подружньої любові, яка бере свій початок у Бозі-Творці. Адже «Господь зволив зцілити, вдосконалити та піднести цю любов особливим даром благодаті та любові».

У контексті прийняття цих вимог справжньої любові та Божого задуму в щоденному житті подружжя, момент, коли вони просять і отримують таїнство Примирення, є спасенною подією надзвичайної ваги. Це нагода для просвітлюючого поглиблення віри та дієва допомога для реалізації Божого задуму у власному житті. Саме таїнство Покаяння або Примирення вирівнює шлях кожному, навіть обтяженому великими провинами. У цьому таїнстві кожна людина може особливим чином відчути милосердя — ту любов, яка сильніша за гріх.

Оскільки уділення таїнства Примирення довірене служінню священників, цей документ адресований саме сповідникам і має на меті запропонувати деякі практичні положення для сповіді та розрішення вірних у питаннях подружньої чистоти. Зокрема, цей *vademecum ad praxim confessoriorum* (посібник для практики сповідників) також має на меті стати орієнтиром для одружених пенітентів (тих, хто сповідається), щоб вони могли отримувати дедалі більшу користь від практики таїнства Примирення та жити своїм покликанням до відповідального батьківства й материнства згідно з божественним законом, якого авторитетно навчає Церква. Він також слугуватиме допомогою для тих, хто готується до шлюбу.

Питання відповідального дітонародження є особливо делікатним пунктом у вченні католицької моралі в подружній сфері. Ще делікатнішим воно є у сфері уділення таїнства Примирення, де доктрина зіштовхується з конкретними ситуаціями та духовним шляхом окремих вірних. Дійсно, необхідно нагадати певні непохитні засади, які дозволять пастирськи адекватно реагувати на нові способи контрацепції та погіршення цього явища в цілому.

Цей документ не має на меті повторювати все вчення енцикліки *Humanae Vitae*, апостольського повчання *Familiaris Consortio* та інших виступів ординарного Магістеріуму Папи. Він пропонує лише поради та орієнтири задля духовного блага вірних, які приступають до таїнства Примирення, а також для подолання можливих розбіжностей та невпевненості в практиці сповідників.

2. Подружня чистота у вченні Церкви

Християнська традиція завжди захищала (проти численних єресей, що виникли ще на початках Церкви) благо подружнього союзу та сім'ї. Встановлене Богом при самому створенні, повернуте Христом до його первісного витoku та піднесене до гідності таїнства, подружжя є інтимною спільнотою любові та життя подругів, внутрішньо спрямованою на благо дітей, яких Бог забажає їм довірити. Природний зв'язок — як задля блага подружжя та дітей, так і задля блага самого суспільства — більше не залежить від людського свавілля.

Чеснота подружньої чистоти «передбачає цілісність особи та цілковитість дару». У ній сексуальність «стає особистісною та справді людською тоді, коли вона інтегрована у стосунки від особи до особи, у взаємний, повний та необмежений у часі дар чоловіка та жінки». Ця чеснота, оскільки вона стосується інтимних стосунків подружжя, вимагає, щоб вони зберігали «в контексті справжньої любові цілісний сенс взаємного дарування та людського дітонародження».

Тому серед фундаментальних моральних принципів подружнього життя слід пам'ятати про «нерозривний зв'язок, якого забажав Бог і якого людина не

може розірвати з власної ініціативи, між двома значеннями подружнього акту: значенням єднальним та значенням прокреативним (дітонароджувальним)».

У цьому столітті Римські Понтифіки видали кілька документів, знову пропонуючи головні моральні істини про подружню чистоту. Серед них заслуговують на особливу увагу: енцикліка *Casti Connubii* (1930) Пія XI; численні промови Пія XII; енцикліка *Humanae Vitae* (1968) Павла VI; Апостольське повчання *Familiaris Consortio* (1981), Лист до сімей *Gratissimam Sane* (1994) та енцикліка *Evangelium Vitae* (1995) Івана Павла II. Разом з ними слід завжди пам'ятати про Пастирську конституцію *Gaudium et spes* (1965) та Катехизм Католицької Церкви (1992).

3. Блага шлюбу та дар самого себе

Через таїнство Подружжя чоловік і дружина отримують від Христа-Відкупителя дар благодаті, яка підтверджує та підносить союз вірної та плідної любові. Святість, до якої вони покликані, є насамперед дарованою благодаттю. Подружжя реалізує своє покликання до любові у повному самовідданому даруванні себе, що адекватно виражається мовою тіла. Плодом цього взаємного дарування є дар життя дітям, які є знаком і вінцем подружньої любові.

Контрацепція, прямо протидіючи передачі життя, зраджує та фальсифікує жертвовну любов подружнього союзу: вона змінює цінність «повного» дарування та суперечить задуму Божої любові, у якій беруть участь подруги.

VADEMECUM ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ СПОВІДНИКАМИ

Цей Vademecum складається з сукупності положень, які сповідники повинні враховувати під час уділення таїнства Примирення, щоб краще допомагати подружжю по-християнськи жити своїм покликанням до батьківства чи материнства в їхніх особистих і соціальних обставинах.

1. Подружня святість

1. Усі християни повинні бути належним чином поінформовані про їхній заклик до святості. Запрошення йти за Христом звернене до всіх, і кожен вірний має прагнути до повноти християнського життя та до досконалості любові у своєму власному стані.

2. Любов є душою святості. За своєю внутрішньою природою любов — дар, який Дух вливає в серце — приймає та підносить людську любов і робить її здатною до досконалого самовіддання. Любов робить зречення прийнятнішим, духовну боротьбу — легшою, а самопожертву — радіснішою.

3. Людина не може лише власними силами здійснити досконале самовіддання. Вона стає здатною на це в силу благодаті Святого Духа. Власне,

саме Христос відкриває первісну істину про шлюб і, звільняючи людину від жорстокості серця, робить її здатною реалізувати цю істину повністю.

4. На шляху до святості християнин пізнає як людську слабкість, так і доброзичливість та милосердя Господа. Тому наріжний камінь практикування християнських чеснот — а отже, і подружньої чистоти — спирається на віру, яка дає нам усвідомлення Божого милосердя, та на покаєння, яке смиренно приймає божественне прощення.

5. Подружжя здійснює повне самовіддання в шлюбному житті та в подружньому єднанні, яке для християн оживлюється благодаттю таїнства. Їхнє специфічне єднання та передача життя є обов'язками, властивими їхній подружній святості.

2. Вчення Церкви про відповідальне дітонародження

1. Подружжя слід утверджувати в неоціненній важливості та цінності людського життя і допомагати їм, щоб вони прагнули зробити свою сім'ю «святим місцем життя»: «у людському батьківстві та материнстві сам Бог присутній інакше, ніж це відбувається в будь-якому іншому народженні "на землі"».

2. Батьки повинні вважати свою місію честю та відповідальністю, оскільки вони стають співробітниками Господа у покликанні до існування нової людської особи, створеної за образом і подобою Божою, відкупленої та призначеної в Христі до життя у вічному щасті. «Саме в цій їхній ролі співробітників Бога, який передає свій образ новій істоті, полягає велич подружжя, готового "співпрацювати з любов'ю Творця і Спасителя, Який через них постійно розширює та збагачує Свою сім'ю"».

3. З цього випливають радість і пошана до батьківства та материнства, які мають християни. Це батьківство-материнство називається «відповідальним» у нещодавніх документах Церкви, щоб підкреслити усвідомленість і щедрість подружжя щодо їхньої місії передачі життя, яка має в собі вічну цінність, а також щоб нагадати про їхню роль вихователів. Безумовно, саме подружжя — яке, втім, проситиме відповідних порад — має зважено та в дусі віри приймати рішення щодо розміру своєї сім'ї та визначати конкретний спосіб його реалізації, дотримуючись моральних критеріїв подружнього життя.

4. Церква завжди навчала про внутрішнє зло контрацепції, тобто про кожен подружній акт, який навмисно стає безплідним. Це вчення слід вважати остаточною та незмінною доктриною. Контрацепція суворо суперечить подружній чистоті, благові передачі життя (прокреативний аспект шлюбу) та взаємному даруванню подружжя (єднальний аспект шлюбу); вона раним справжню любов і заперечує суверенну роль Бога в передачі людського життя.

5. Особливе і ще тяжче моральне зло присутнє у використанні засобів, які мають абортивний ефект, перешкоджаючи імплантації щойно заплідненого ембріона або спричиняючи його вигнання на ранній стадії вагітності.

6. Натомість глибоко відмінною від будь-якої практики контрацепції — як з антропологічної, так і з моральної точок зору, оскільки вона коріниться в іншому розумінні особи та сексуальності — є поведінка подружжя, яке, залишаючись завжди фундаментально відкритим до дару життя, живе своєю інтимністю лише в неплідні періоди, коли до цього спонукають серйозні причини відповідального батьківства та материнства. Свідчення пар, які роками живуть у гармонії з задумом Творця і законно використовують (коли для цього є пропорційно серйозна причина) методи, які справедливо називають «природними», підтверджує, що подружжя може повноцінно, за спільною згодою і з повним самовідданням жити згідно з вимогами чистоти та подружнього життя.

3. Пастирські орієнтири для сповідників

1. Що стосується ставлення до пенітентів у питаннях відповідального дітонародження, сповідник повинен враховувати чотири аспекти:

а) приклад Господа, Який «здатний схилитися над кожним блудним сином, над кожною людською бідною і, насамперед, над кожною моральною бідною, над гріхом»;

б) розсудливу обережність у запитаннях щодо цих гріхів;

в) допомогу та заохочення пенітента, щоб він досяг достатнього каяття і повністю визнав тяжкі гріхи;

г) поради, які поступово спонукали б усіх до шляху святості.

2. Служитель Примирення повинен завжди пам'ятати, що таїнство було встановлене для чоловіків і жінок, які є грішниками. Тому він повинен приймати пенітентів, які приходять до сповідальниці, припускаючи (якщо немає явних доказів протилежного) їхню добру волю — яка народжується з розкаяного і смиренного серця (Псалом 50, 19), хоча й у різних ступенях — примиритися з милосердним Богом.

3. Коли до таїнства приступає випадковий пенітент, який сповідається після тривалого часу і демонструє загальну важку ситуацію, необхідно — перш ніж ставити прямі й конкретні запитання на тему відповідального дітонародження та чистоти загалом — просвітити його, щоб він зрозумів ці обов'язки у світлі віри. Тому, якщо визнання гріхів було надто стислим або механічним, слід допомогти людині переосмислити життя перед Богом і, за допомогою загальних

запитань про різні чесноти та обов'язки (відповідно до особистих обставин особи), позитивно нагадати про заклик до святості любові та важливість обов'язків у сфері дітонародження та виховання дітей.

4. Коли сам пенітент ставить запитання або просить — хоча б у неявній формі — роз'яснень щодо конкретних моментів, сповідник повинен відповісти належним чином, але завжди з розсудливістю та стриманістю, не схвалюючи помилкових думок.

5. Сповідник зобов'язаний застерігати пенітентів щодо самих по собі тяжких порушень закону Божого і сприяти тому, щоб вони прагнули розрішення та Господнього прощення з наміром переглянути та виправити свою поведінку. У будь-якому разі, рецидив у гріхах контрацепції сам по собі не є причиною для відмови в розрішенні; розрішення не може бути udzielене лише тоді, коли бракує достатнього каяття або наміру не впадати в гріх знову.

6. Пенітент, який зазвичай сповідається в одного й того самого священника, часто шукає чогось більшого, ніж просто розрішення. Необхідно, щоб сповідник вмів здійснювати функцію наставництва, що, безумовно, буде легше там, де існують стосунки справжнього духовного проводу (навіть якщо цей термін не вживається), щоб допомогти людині вдосконалюватися в усіх християнських чеснотах і, як наслідок, у освяченні подружнього життя.

7. Таїнство Примирення вимагає від пенітента щирого жалю, формально повного визнання смертних гріхів і наміру, з Божою допомогою, ніколи більше не впадати в них. Як правило, сповідникові не потрібно розпитувати про гріхи, вчинені через непереборне незнання їхньої зла або через невинну помилку в судженні. Хоча такі гріхи не ставляться в провину, вони все ж не перестають бути злом і безладом. Це стосується і об'єктивного зла контрацепції: вона вносить у подружнє життя подружжя погану звичку. Тому необхідно докладати зусиль (найбільш відповідним способом), щоб звільнити моральну совість від тих помилок, які суперечать природі повного дарування себе в подружньому житті. Пам'ятаючи, що формування совісті має здійснюватися насамперед через загальну та спеціальну катехизацію подружжя, завжди необхідно допомагати парі (навіть у момент таїнства Примирення) випробувати свою совість щодо конкретних обов'язків подружнього життя. Якщо сповідник вважає за потрібне запитати пенітента, він повинен робити це стримано і з повагою.

8. Безумовно, слід вважати завжди дійсним принцип (також і щодо подружньої чистоти), згідно з яким краще залишити пенітентів у добрій волі у випадку помилки через суб'єктивно непереборне незнання, коли передбачається, що пенітент (хоча він і прагне жити у вірі) не змінить своєї поведінки, а навпаки — почне грішити формально (свідомо). Однак і в таких випадках сповідник повинен прагнути дедалі більше наближати таких

пенітентів — через молитву, нагадування та заохочення до формування совісті та вчення Церкви — до прийняття Божого задуму у своєму житті, навіть у цих вимогах.

9. Пастирський «закон поступовості», який не можна плутати з «поступовістю закону» (яка нібито зменшує його вимоги), полягає у вимозі рішучого розриву з гріхом і прогресивного шляху до повного єднання з волею Божою та її сповненими любові вимогами.

10. Навпаки, неприйнятною є спроба зробити власну слабкість критерієм моральної істини. Вже з першого проголошення слова Ісуса християнин усвідомлює «непропорційність» між моральним законом (природним та євангельським) і людськими можливостями. Так само він розуміє, що визнання власної слабкості є необхідним і надійним шляхом до відкриття дверей Божого милосердя.

11. Тому, хто після вчинення тяжкого гріха проти подружньої чистоти кається і, незважаючи на рецидиви, виявляє бажання боротися, щоб утримуватися від нових гріхів, не повинно бути відмовлено у sacramентальному розрішенні. Сповідник повинен уникати вияву недовіри як до Божої благодаті, так і до намірів пенітента, вимагаючи абсолютних гарантій бездоганної поведінки в майбутньому (що по-людськи неможливо) згідно з визнаною доктриною та практикою святих Вчителів і сповідників щодо тих, хто має звичку до гріха.

12. Коли пенітент готовий прийняти моральне вчення (особливо у випадку тих, хто регулярно приступає до таїнства і довіряє духовній допомозі), варто вселяти в нього довіру до Провидіння і підтримувати його, щоб він чесно іспитував себе перед Богом. Для цього доцільно перевірити вагомість причин для обмеження батьківства чи материнства та законність обраних методів для відстрочення або уникнення нового зачаття.

13. Особливу складність становлять випадки співпраці в гріху того з подружжя, хто добровільно робить єднальний акт неплідним. По-перше, необхідно відрізнити власне співпрацю від насильства або несправедливого нав'язування з боку одного з подружжя, чому інший фактично не може протистояти. Така співпраця може бути законною, коли одночасно виконуються ці три умови:

- дія того з подружжя, хто співпрацює, сама по собі не є незаконною;
- існують пропорційно серйозні причини для співпраці в гріху іншого з подружжя;
- особа намагається допомогти партнеру (терпляче, молитвою, любов'ю, діалогом — не обов'язково в той самий момент і не при кожній нагоді) відмовитися від такої поведінки.

14. Крім того, слід ретельно оцінювати співпрацю зі злом у разі використання засобів, які можуть мати абортівний ефект.

15. Християнське подружжя є свідком Божої любові у світі. Тому вони повинні бути переконані (за допомогою віри і навіть всупереч досвідченій людській слабкості), що з Божою благодаттю можливо дотримуватися волі Господа в подружньому житті. Необхідно часто і наполегливо вдаватися до молитви, Євхаристії та Примирення, щоб здобути самовладання.

16. Від священників вимагається, щоб у катехизації та підготовці пар до шлюбу вони дотримувалися єдності критеріїв як у навчанні, так і в межах таїнства Примирення, у повній вірності Магістеріуму Церкви щодо зла контрацептивного акту. Єпископи повинні особливо ретельно стежити за цим: нерідко вірні бувають скандалізовані відсутністю такої єдності як у катехизації, так і в таїнстві Примирення.

17. Така пастирська практика сповіді буде ефективнішою, якщо вона поєднуватиметься з безперервною та всебічною катехизацією про християнське покликання до подружньої любові, про її виміри радості та вимог, благодаті та особистих зусиль, а також якщо будуть створені консультації та центри, куди сповідник міг би легко направити пенітента для отримання належних знань про природні методи.

18. Для того, щоб зробити практично застосовними моральні вказівки щодо відповідального дітонародження, необхідно, щоб цінна робота сповідників була доповнена катехизацією. До цієї діяльності повноправно входить ретельне роз'яснення тяжкості гріха абортів.

19. Щодо розрешення від гріха абортів, завжди залишається обов'язок враховувати канонічні норми. Якщо каяття щире і важко звернутися до компетентного органу, за яким зарезервовано зняття цензури (покарання), кожен сповідник може уділити розрешення згідно з кан. 1357, запропонувати відповідну покайну працю та вказати на необхідність подання апеляції (рекурсу), можливо, запропонувавши свою допомогу в його написанні та відправленні.

ВИСНОВОК

Церква вважає одним із своїх головних обов'язків, особливо в сучасну епоху, проголошувати та впроваджувати в життя таємницю милосердя, що найвищою мірою відкрилася в особі Ісуса Христа. Місцем переважного проголошення та здійснення цього милосердя є звершення таїнства Примирення.

Саме цей перший рік триріччя підготовки до Третього тисячоліття, присвячений Ісусу Христу, єдиному Спасителю світу, вчора, сьогодні і навіки (пор. Євр 13, 8), може надати чудову можливість для пастирського оновлення та поглиблення катехизації в дієцезіях і конкретно у відпустових місцях (санктуаріях), куди прибуває багато паломників і де таїнство Прощення уділяється з великою готовністю сповідників.

Нехай священники завжди будуть повністю доступними для цього служіння, від якого залежить вічне блаженство подружжя, а також значною мірою спокій і щастя теперішнього життя: нехай вони будуть для них справжніми живими свідками милосердя Отця!

Ватикан, 12 лютого 1997 року.

Альфонсо кардинал Лопес Трухільйо

Голова Папської ради у справах сім'ї

+ Франсіско Хіль Еллін

Секретар